

Світлана Процько

Мотиваційні аспекти європейського цивілізаційного вибору українців

У статті розглядаються аспекти європейського вибору України, який зумовлений усвідомленням інтеграції як фактора сприяння державній незалежності, безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку, інтелектуальному прогресу, відновленню європейської сутності країни.

The article deals with aspects of Ukraine's European choice, which is conditioned by the awareness of integration as a factor promoting the state's independence, security, political stability, economic development, intellectual progress, restore the essence of European country.

Проблема цивілізаційного вибору для України знову набула актуальності на початку 90-х років ХХ ст. у зв'язку з розпадом СРСР, трансформацією політичних і соціально-економічних систем країн Східної Європи, новими політичними реаліями у світі. Перший досвід розв'язання подібної проблеми в історії України пов'язаний з вибором віри Великого князя Володимира Святославича для Київської Русі. Як у минулому, так і в наш час це була проблема цивілізаційного вибору, вибору довічного, стратегічного, доленосного. Проблема такого масштабу складна і багатоаспектна. Її розв'язання лежить на перетині інтересів багатьох країн і народів Сходу і Заходу, Півдня і Півночі. У неї є політичні, економічні, історичні і соціокультурні виміри.

Термін «цивілізація» має латинське походження, різні його модифікації перекладаються українською мовою як «громадянський», «громадянин», «громадянське суспільство». Його можна тлумачити як акт залучення до культури, процес цивілізування, як моноцентричну чи поліцентричну культурно-історичні форми, лінійний або нелінійний розвиток історії, монотірну або багатотірну конструкцію, унікальну чи універсальну модель розвитку культур [9, с. 41].

До початку ХХ ст. у європейській ментальності поняття цивілізації використовувалось для позначення особливостей розвитку європейського суспільства, протиставлення всьому неєвропейському. Після двох світових воєн Західна Європа позбавилась претензій на звання єдиної у світі цивілізації. Поступово в менталітеті європейця окреслюється мультиплікативна картина світових цивілізацій [8, с. 32]. Першим таку картину окреслив М. Я. Данилевський, який включив до неї десять типів цивілізацій «природної системи історії»: 1) єгипетську; 2) китайську; 3) давньосемітську; 4) індійську; 5) іранську; 6) європейську; 7) грецьку; 8) римську; 9) арабську; 10) германо-романську. О. Шпенглер налічує лише 8 типів цивілізацій, які відповідають його концепції «комертвіння відповідної історичної культури»: 1) китайську; 2) вавилонську; 3) єгипетську; 4) античну (аполлонівську); 5) арабську (магічну); 6) західну (фаустівську); 7) майя; 8) російську. А. Тойнбі налічує в історії людства понад 30 цивілізацій, з яких до нашого часу збереглося лише 6: 1) західна; 2) візантійсько-ортодоксальна; 3) російсько-ортодоксальна; 4) арабська; 5) індійська; 6) далекосхідна (китайська та японо-корейська) [7, с. 346].

Отже, сам факт народження суверенної України – невід'ємної частини Європи – з географічної точки зору та за фактом прийняття християнства стоїть на зорі державності – складової частини західної цивілізації. Сам факт хрещення Київської Русі знаменував цивілізаційний вибір, що визначив дальший історичний шлях країни і народу. Візантія стала для Київської Русі культурним орієнтиром, а сусідні країни – Польща, Угорщина, Литва – природними суперниками і партнерами [6, с. 24]. Особливості геополітичного становища України визначили її складну долю, поєднану з постійною визвольною боротьбою українського

народу та наполегливими спробами самоідентифікуватися в мінливому європейському середовищі. ХХ ст. стало доленосним – Україна здобула незалежність і стала активно стверджуватися у світі.

Свій намір вступити в Євросоюз наша країна задекларувала ще 1993 року в «Основних напрямках зовнішньої політики України». На жаль, за дев'ятнадцять років мало що змінилось: одні аргументовано – правда, тільки на словах – заявляють про бажання України стати повноправним членом ЄС; інші з не меншим запалом пояснюють, чому ми ніколи не будемо потрібні Європі; а треті... Треті просто мовчки перекладають наші євроінтеграційні прагнення в практичну площину, долаючи при цьому опір як перших, так і других. Одною з головних характеристик вибору пріоритетного вектора політики, що постають перед Україною у векторі зовнішніх відносин – обличчя тих, з ким наша країна має бажання співпрацювати.

Головні риси нової Європи були закладені саме в столітті, що минуло. Яскравий взірець успішних процесів інтеграції та кооперації європейських країн – Євросоюз. Для багатьох, ЄС – це «євростандарти» демократії та економічного процвітання, соціального благополуччя і особистої свободи громадянина. Стратегія ЄС спрямована на інтеграцію в політичній, торговельно-економічній, військовій, науковій і культурній сферах. Провідні політики і науковці вважають що саме ЄС буде визначати обличчя Європи ХХІ століття, хоча не всі згодні з цією думкою: «Європейський Союз – це найгірша Європа, яку тільки можна собі уявити – якщо не брати до уваги всі інші «Європи», які вже було випробувано протягом століть», – влучно перефразував слова У. Черчилля щодо демократії британський історик і письменник Тімоті Гартон Еш.

Авторитет країни на міжнародній арені залежить головним чином від результатів її зовнішньої політики. Виважена, прагматична, раціональна і далекоглядна зовнішня політика створює передумови для прискорення політичного, економічного і соціального розвитку країни. Багатовекторність лежить в основі зовнішньої політики України, оскільки українська держава має інтереси і на Заході, і на Сході. Скільки б не було противників такого курсу, він просто необхідний для України на даному етапі, оскільки дозволяє підтримувати добросусідські відносини з усіма державами, гарантує державну безпеку та забезпечує розуміння і підтримку з боку світового співтовариства. При цьому, виходячи з національних інтересів на міжнародній арені, беручи до уваги історичну традицію, географічну та цивілізаційну близькість з Європою та враховуючи ряд інших факторів, Україна зробила свій «європейський вибір».

За будь-яких умов «європейський вектор» української дипломатії є пріоритетним. Наша держава займає геостратегічну роль в Центральній-Східній Європі. За досить короткий період часу, що пройшов з часу проголошення незалежності України в 1991 році, країна, завдяки активній участі у вирішенні загальноєвропейських проблем не тільки

утвердилась на міжнародній арені, але й стала одним із регіональних лідерів. Україна – повноправний учасник таких міжнародних організацій і регіональних утворень як ООН, ОБСЄ, РЕ, ЦЄІ, організації ЧЕС, СНД, ГУУАМ та ін. Можна впевнено сказати що Україна є невід'ємною складовою побудови нової Європи XXI століття. Американський президент Білл Клінтон під час мадридського саміту країн НАТО в 1997 році назвав Україну серцем Європи, – новою, демократичною.

Таким чином, беручи до уваги довготермінові національні інтереси України, інтеграція до європейських структур буде головним чинником, що визначатиме зовнішню політику держави у майбутньому. В Постанові Верховної Ради України Про «Основні напрямки зовнішньої політики України», прийнятою Верховною Радою України в 1993 році, підкреслюються, що перспективною метою української зовнішньої політики є членство у Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах [4, с. 4]. З урахуванням тієї обставини, що майбутнє спрямування зовнішньої політики України, визначатиме теперішнє молоде покоління, можна стверджувати, що орієнтація на єднання і співробітництво з західноєвропейськими державами у перспективі становитиме основний зміст зовнішньополітичних зусиль України. Ніхто не буде заперечувати, що переважна більшість громадян України бажає жити в стабільній, процвітаючій, демократичній, а відтак, «європейській» Україні.

Оскільки визначення зовнішньополітичного курсу невіддільне від внутрішнього розвитку держави, то ці два компоненти суспільного життя України взаємно переплітаються і становлять форму та зміст буття суспільства. За час, який пройшов від здобуття незалежності, Україна у внутрішньому розвитку не досягла особливих успіхів. Республіка, яка в колишньому Союзі посідала провідні позиції в економіці (важко говорити про соціальну сферу) тепер є чи не останньою у багатьох виробничих сферах. Пояснень тут декілька. Поза сумнівом, зіграли роль неконтрольовані (чи формально контрольовані) процеси зворотного переходу від соціалізму до капіталізму, пов'язані з первісним нагромадженням капіталу, що ніде й ніколи не обходилося без шахрайства, крадіжок у великих масштабах та інших правопорушень.

В цілому, вирішення внутрішніх проблем дозволить Україні заявити про себе, як про сильну європейську країну, та природньо наблизить її до європейських структур, водночас, відсуваючи поняття «багатоквартальності» на задній план. А це, в свою чергу, дозволить спрямувати лівову частку зусиль держави на подолання перешкод для повноправного членства в ЄС.

Отже, в наш час український народ теж, як і раніше стоїть перед вибором. Та сьогодні це – вибір майбутнього і, водночас, – повернення до цивілізації, яку обрав Володимир, до християнських цінностей, християнської ідеології господарювання, християнського розуміння національного і державного, християнської віротерпимості. Заклик до повернення самодіяльного ринкового господарства не може бути заміною ідеологічної парадигми тому, що самодіяльне ринкове господарство не є ідеологією. Ринок є засобом втілення ідеології.

У галузі економіки наш вибір схиляється до вільного ринку і вільної конкуренції, недоторканності приватної власності і охорони її законом, права на підприємницьку діяльність і творчу ініціативу. У галузі політики наш вибір схиляється до європейських стандартів прав людини, розподілу влади, демократизації основних інститутів влади, визнання рішучої ролі Заходу в становленні ліберально-

демократичних цінностей як загальнолюдських і загальноцивілізаційних, завдяки яким якісно зміниться тип зв'язків між економікою, власністю і владою, державою.

Але на шляху інтеграції України у світовий економічний простір стоїть значна кількість перешкод і проблем, головними з яких можна назвати низьку конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках, недосконалу структуру експорту, від'ємне торговельне сальдо, невисоку інвестиційну привабливість України, деякі недопрацювання з боку законодавства.

В сучасних умовах розвитку світового господарства подібна спеціалізація експорту є неоптимальною з трьох причин:

- сировина, на відміну від технологій чи знань, вичерпується і не відновлюється;
- низький рівень переробки зазвичай означає низькі прибутки;
- у конкурентному світі сировину завжди можна замінити аналогічною сировиною з іншої країни, що робить попит на неї високо еластичним і зумовлює значні коливання ціни [5, с. 22].

Основними причинами невисокої конкурентоспроможності української продукції на світових ринках є:

- низька якість, невідповідність сучасним потребам споживачів;
- мала частка готової продукції, орієнтація на товари з низькою доданою вартістю;
- висока енергомісткість виробництва, що ставить вартість продукції у пряму залежність від ціни імпортованих енергоносіїв, в першу чергу це стосується продукції хімічної та металургійної галузей;
- технологічна відсталість і високий рівень зношеності обладнання;
- відсутність у малого та середнього бізнесу досвіду продажу на зовнішніх ринках в умовах підвищеної конкуренції та інші [5, с. 23].

Забезпечити зростання конкурентоспроможності вітчизняних товарів і відповідно вдосконалення структури експорту можна за рахунок наступних заходів:

- 1) закріплення на державному рівні заходів щодо забезпечення пріоритетного розвитку експортоорієнтованих підприємств, спрямованих на оптимізацію структури торгівлі товарами та послугами, що посприяє диверсифікації експорту на основі модернізації промислово-технологічних потужностей.
- 2) розробки та впровадження плану дій з підвищення конкурентоспроможності українських експортерів, що базуватиметься на підвищенні продуктивності праці, якості товарів, ефективному використанні ресурсів;
- 3) реалізації стратегії співробітництва з міжнародними організаціями економічними союзами, ТНК, що забезпечить зміцненню зв'язків з економічними партнерами.
- 4) розширення системи національної інфраструктури з метою створення потужної логістичної, транспортної та інформаційних ланок, які з'єднують Європу та Азію [1, с. 20].

Ще однією проблемою інтеграції України у світове господарство є невисока інвестиційна привабливість. Хоча на даному етапі ця проблема вже починає вирішуватись, але все ще стоїть досить гостро.

Закордонні інвестиції є важливим фактором зростання економіки будь-якої країни, тому залучення іноземних інвестицій в Україну набирає великої ваги [2, с. 91].

За своїм потенціалом Україна має багато сприятливих умов для інвестування, зокрема такі як дешева робоча сила, відносно невисока вартість оренди, близькість до потужних

ринків збуту і сировини (ринки ЄС та країн Азії). Проте є і ряд недоліків: відсутність кваліфікованих кадрів, недостатньо розвинута інфраструктура, суперечності у законодавстві, пасивність держави щодо стимулювання інвестицій у відповідні галузі, – усунення яких створить сприятливий інвестиційний клімат в Україні [3, с. 52].

Певні кроки щодо цього уже робляться. Так, вступивши до СОТ, Україна значно покращила свою інвестиційну привабливість і викликала помітний інтерес з боку іноземних інвесторів. Статистичний аналіз показує, що останніми роками обсяги закордонних інвестицій в Україну зростають, причому збільшується і кількість країн, з яких надходять інвестиції.

В цілому бачимо, що на шляху до інтеграції України у світовий економічний простір існує значна кількість проблем, які затримують цей процес.

За час від здобуття незалежності і до сьогоднішнього дня Україна поступово і все глибше входить в систему світового господарства.

За цей час неодноразово змінювалась зовнішньоекономічна стратегія України, напрями інтеграції у пошуках оптимального шляху входження в світовий економічний простір.

На даному етапі Україна здійснює економічну і торгівельну взаємодію з різною інтенсивністю із більш як 150-ма країнами світу. Серед напрямів економічної інтеграції можна виділити азійський, американський, африканський, східноєвропейський, західноєвропейський вектори. Пріоритетним серед них для України є західноєвропейський вектор, представлений країнами Європейського союзу.

Відносини між Україною та ЄС довгий час розвивалися поки не досягли теперішнього рівня, коли ЄС став основним стратегічним і торгівельним партнером України. Для подальшої інтеграції Україна здійснює активні кроки зі свого боку і ЄС позитивно реагує на них. Так після вступу до СОТ Україна значно наблизилась до Європи і створила передумови до глибшої інтеграції.

Отже, оскільки на шляху інтеграції у світову економіку стоїть чимало проблем, основними з яких є низька конкурентоспроможність української продукції, неефективна структура вітчизняного експорту і як наслідок від'ємне зовнішньоторгівельне сальдо, не надто сприятливий

інвестиційний клімат, певні законодавчі перешкоди тощо, ці питання потребують негайного вирішення, інакше будуть надалі продовжувати гальмувати процеси інтеграції України у світовий економічний простір.

Таким чином, Україна досить успішно здійснює своє входження у світове господарство, маючи для цього всі необхідні можливості, але для прискорення даного процесу потрібно визначити головні проблеми економічної інтеграції і спрямувати максимум зусиль з боку держави і суспільства на їх вирішення [9, с. 45].

На сьогодні, Європейський Союз, фактично, є єдиним міжнародним інтеграційним об'єднанням, яке існує на континенті протягом майже півстоліття. Інші міжнародні угруповання або припинили своє існування, або значно скоротили сферу свого впливу. Незважаючи на існуючі реальні проблеми у соціально-економічному розвитку (уповільнення темпів економічного зростання, достатньо високий рівень безробіття, ускладнення механізму прийняття комунітарних рішень та ін.), залишаючись одним з основних стовпів сучасної світової економіки, прогресу людства в цілому, ЄС значно посилює свою позицію у всіх сферах світового розвитку.

Отже, європейський вибір України зумовлений усвідомленням інтеграції як фактора сприяння державній незалежності, безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку, інтелектуальному прогресу, відновленню європейської сутності країни.

1. Власюк О. С. Експортна стратегія України як чинник конкурентної боротьби на світовому ринку / О. С. Власюк // Зовнішня торгівля: право та економіка, 2008. – № 4. – С. 20–27. 2. Мартиненко В. Ф. Залучення зовнішніх інвестицій в економіку України: методологічний аспект / В. Ф. Мартиненко // Зовнішня торгівля: право та економіка, 2008. – № 4. – С. 91–97. 3. Мирошниченко В. Бренд країни як двигатель економічного розвитку / В. Мирошниченко. – 2006. – № 24 (488). – С. 52–55. 4. Про «Основні напрями зовнішньої політики України». Постанова Верховної Ради України // Голос України. – 24 липня 1993 р. – № 139. – С. 4. 5. Стеценко Ж. В. Формування експортного потенціалу в Україні / Ж. В. Стеценко // Економіка та держава, 2008. – № 7. – С. 22–25. 6. Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. – К., 1996. – 352 с. 7. Тойнби А. Дж. Постигание истории: Сборник / А. Дж. Тойнби. – М., 1991. – 346 с. 8. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. 1. Гештальт и действительность: Пер. с нем. / О. Шпенглер. – М., 1993. – 303 с. 9. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М., 1994. – 527 с. 10. План дій Ради Європи для України на 2011–2014 роки. – 45с.

Олександра Северінова

Релігійний (ісламський) чинник у глобалізаційних процесах: аналітичний погляд

У статті аналізується місце та роль релігійного (ісламського) чинника в суперечливому глобалізаційному процесі. Розкриваються основні причини, що актуалізують увагу до особливостей зростання впливу релігійного чинника та трансформації останнього від духовної до політичної значущості.

This article analyzes the role and place of religious (Islamic) factor in the contradictory processes of globalization. The basic reasons that actualize attention to the peculiarities of growth and influence of the religious factor and transformation of it from spiritual to political significance are shown.

У сучасному глобалізованому світі роль релігії виводиться на новий шабель не тільки духовного напряму розвитку суспільства, а й що немало важливо зміщує фокус як наукової уваги так і численних громадських дискусій у бік з'ясування політичної значущості релігійного чинника. Складною релігійна ситуація була завжди, особливо на початку ХХІ ст., яке позначилося не лише світовою економічною кризою, а й кризою багатьох світоглядних уявлень, що тривалий час вважалися єдино правильними та давали змогу пояс-

нювати та частково контролювати всі суперечливі процеси. Такі складні та багатокomпонентні явища, як глобалізація, інтеграція європейців, та інші занурюють людство у важке, незрозуміле і нерівне протистояння, яке не завжди призводить до бажаних результатів.

Отже, світ навколо нас динамічно змінюється, і питання стоїть так: або наша країна дасть нарешті адекватну відповідь на виклики часу, або остаточно перетвориться у третьорозрядну державу.